

ГНАТ ХОТКЕВИЧ У ДОЛІ УКРАЇНИ (МІНІПОРТРЕТ МИТЦЯ-СОБОРНИКА)

Бабійчук Тамара

*кандидат педагогічних наук, викладач-методист
Бердичівського педагогічного фахового коледжу
м. Бердичів, Україна*

Сьогодні, як ніколи, щоб не зникнути назавжди в глобалізованому прагматичному і знедуховленому світі, Україна повинна потужно заявляти про себе в різних соціумах – як вітчизняних, так і зарубіжних. Нам слід грамотно і швидко (бо припізналися вже більш як на 30 років!) утверджувати гуманітарну ауру нашої держави, оскільки саме така аура, як наголошувала Ліна Костенко, і охоронятиме Україну, і забезпечуватиме їй авторитет на міжнародній арені та безсмертя в майбутньому [1]. Залучатися до такої актуальної, важливої, системної роботи мають усі компетентні патріотичні сили держави, зокрема і викладачі закладів освіти. І найсильнішою та найяскравішою інформацією, поданою переконливо і захоплююче, з урахуванням специфіки тієї чи іншої аудиторії, можуть стати знакові твори українських письменників та окремі факти життя авторів – талановитих митців, подвижників та невгнущих борців. Наголошуємо на ефективній підготовці циклу заходів (аудиторних чи позааудиторних) про письменників-сборників, зокрема Гната Хоткевича.

Пропонуючи фрагменти заняття, рекомендуємо а) використати тематичні мініповідомлення як студентів, так і викладачів, навіть батьків, б) подбати про різні види роботи в аудиторії (уникаючи формального калейдоскопування), в) попросити кількох слухачів / учасників поділитися почуттями, враженнями, зауваженнями, побажаннями, спонуканнями до конкретної діяльності (рефлексія), г) зробити короткий цікавий допис зі світлинами в соцмережах.

Слово викладача «Гнат Хоткевич – український митець-сборник». Гнат Хоткевич. Прозаїк, драматург, перекладач, педагог, етнограф, фольклорист, критик, мистецтвознавець, музикант, композитор, режисер, театральний, музичний, культурний і громадський діяч. Валерій Шевчук про митця: *«Він був одним із гурту письменників-енциклопедистів, які прийшли в нашу культуру на зламі століть. Намагаючись "залатати" дірки нашого лихоліття, ці люди кидалися з однієї справи до іншої, скрізь залишаючи немеркнучі сліди, хоч це, можливо, заважало їм якнайповніше розвинутися в чомусь одному, собі найближчому»*. Багатогранна діяльність Гната Хоткевича дивує. Відчуваєш незвичайну гордість, думаючи про цю універсальну особистість. На жаль, більшість праць цього подвижника української культури досі зберігається в архівах у рукописному стані... У

совецькому союзу праці Гната Хоткевича були заборонені, вилучені з бібліотек, а в незалежній Україні вони теж мало кого цікавлять... А такою особистістю-енциклопедистом, як Гнат Хоткевич, могла б пишатися культура будь-якої цивілізованої держави.

Гнат Хоткевич (літературний псевдонім Гнат Галайда) – автор 300 літературних полотен. Він дуже ретельно готувався до написання творів, особливо на історичну тематику. Так, працюючи над тетралогією про Тараса Шевченка, Гнат Хоткевич вивчив, як каже дослідник А.Болабольченко, *«купи архівних документів, стоси монографій»*, етнографічні джерела, листувався з фахівцями і бібліотекарями тощо. Третя і четверта частина тетралогії безслідно зникли в застінках енкаведе... Писав про давню Русь, Хмельниччину, опришківський рух, революції 1905 і 1917, про Івана Мазепу... Про Богдана Хмельницького, наприклад, Гнат Хоткевич створив чотири драми.

Прочитаємо повість «Довбуш» (1920). Це велике (майже 500-сторінкове) художнє полотно про народного захисника – опришка Олексу Довбиша. Твір має історичну основу.

Мініповідомлення студентів, які самостійно прочитали повість:

1.Отець Кравець, його переконання, спілкування з Довбушем і вплив на Олексу, зв'язки з опришками, трагізм долі героя.

2.Довбуш, характер героя, шлях до опору, Довбуш – ватажок опришків.

Читання з коментуванням (перед кожним студентом – листи з фрагментами з повісті; завдання: виразно прочитати певний уривок, з'ясувати провідну думку і провести паралелі з сучасністю). Це, зокрема, такі фрагменти: Олексю приводить опришків до отця Кравця; підтримка опришків гуцулами; роздуми Олексі про небажання гуцулів брати до рук зброю і надія останніх на чиюсь милість; зрада в повісті; останні слова вмираючого Довбуша; слава борцям за кращу долю народу.

Мініповідомлення студента / викладача-культуролога «Гнат Хоткевич і театр». Гнат Хоткевич щиро любив театр. І цю пристрасть, це захоплення проніс через усе життя. Для театру він пише драми. 1895. Студент Хоткевич на Харківщині організовує сільський аматорський театр (с.Дергачі). 1900. Засновує сільський театр у с.Печеніги. 1903. Організовує в Харкові перший в Україні робітничий театр, який протягом трьох років поставив 50 вистав українською мовою. 1909. Гнат Хоткевич, закоханий у Гуцульщину, створює аматорський гуцульський театр. Актори – напівграмотні, а то й зовсім неграмотні селяни. Незаангажовані критики багато писали про успішні виступи театру по містах Галичини, Буковини і Польщі. Дмитро Антонович так високо поціновував цей театр Хоткевича:

«... гуцульський театр міг би утворити.... своєрідне і колоритне явище, не менш цікаве, ніж Сіцилійський театр в Італії, або Тирольський театр на німецькій сцені».

Інсценізація уривка з повісти «Довбуш» Гната Хоткевича

Мініповідомлення студента / викладача музичних дисциплін «Музикант і композитор Гнат Хоткевич». Гнат Хоткевич був теоретиком народної музики в Україні, написав книги, присвячені народним музичним інструментам. Він сам бездоганно грав на скрипці, бандурі, фортепіано, мав професійно поставлений голос. Між іншим, у 1899-му Гнат Хоткевич працював у колективі Миколи Лисенка, віртуозно граючи на бандурі (соло), гастролював Україною разом з великим композитором. Згодом Гнат Хоткевич напише підручник з гри на цьому інструменті. У Полтаві Гнат Хоткевич заснував капелу бандуристів та керував нею, а взагалі виховав цілу плеяду талановитих бандуристів (правда, більшість з них були репресовані)... Гнат Хоткевич був одним з ініціаторів збереження мистецтва кобзарів за допомогою запису їхнього репертуару на фонограф. У 1902-му він брав участь у роботі XII Археологічного з'їзду (Харків) й виголосив доповідь про традиції кобзарства в Україні. Для учасників з'їзду організував концерт, який став першим в історії офіційним виступом ансамблю кобзарів. Композитор Гнат Хоткевич створив 600 музичних творів різних жанрів! Ті, що відомі, згодом назвали народними. А скільки ж невідомих...

Виступ кобзаря (варіант: відеозапис)

Прикінцеве слово викладача. Гнат Хоткевич був одним з найбільших соборників України. Ще на поч. XX ст. він дорікав співвітчизникам і зокрема українським інтелігентам, що вони забувають свою історію, свою мову, а приймають чужу культуру, чужі звичаї, чужу мову – і тим самим розчиняються в інших народах, зникають з власної землі як нація: *«А ми де? Ми, українці? Ми, чиї полки першими увійшли на поле битви, першими приймемо ворожий натиск і першими помremo?»* Гнат Хоткевич говорив про самоденаціоналізацію українців, тобто про манкуртство, що стає типовим явищем і зовсім для більшості не огидним, не ганебним. *«Страчуючи національність, чоловік тратить Бога в собі, тратить якийсь вищого типу регулятор, котрий досі направляв його діяльність, ... і від нього можна ждати усякої гидоти».*

Рефлексія. Гнат Хоткевич невтомно, активно і успішно протягом усього життя популяризував усе українське, насамперед правдиву історію, народну музику, театр. Він писав статті і підручники, монографії з української історії, не чекав, коли про нашу історію нам напишуть іноземці – хай навіть авторитетні професори... А ми сьогодні дозволяємо вченим-чужинцям писати історію України. Уже дозволили! Такого немає ніде у світі! І як тут не згадати Тараса Шевченка, який попереджав, що можемо

*Міжнародна науково-практична конференція
“Міжнародні тенденції та перспективи розвитку
в освіті та науці в умовах глобалізації”
до 100-річчя академіка Степана Дем'янчука
(м. Рівне, 13 листопада 2025 року)*

дожити до часу, коли мудрий німець (чужинець) «історію нашу нам розкаже»... Уже дожили, Кобзарю... Писати історію України я, звичайно, сьогодні не готова. А от пропагувати «Мальовану історію Незалежності України» братів Капранових – буду!

ЛІТЕРАТУРА

1. Костенко Ліна. Гуманітарна аура нації, або Дефект головного дзеркала. URL:
<https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/db7feb0cea18/content> 43036277-9461-4d24-b6a3-